

TSUMBANDILA YA VHUGUDISI NA VHUGUDI HA ZWIBVELEDZWA ZWA VHUSIKI NA ZWA VHUDAVHIDZANI TSHIVENDA

LUAMBO LWA HAYANI (LH)

LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (LeT)

LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA VHUVHILI (LeV)

GIREIDI 10-12 2018

**TSUMBANDILA YA VHUGUDISI NA VHUGUDI
HA ZWIBVELEDZWA ZWA VHUSIKI NA ZWA
VHUDAVHIDZANI**

TSHIVENDA

LUAMBO LWA HAYANI (LH)

**LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA
(LeT) LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA
VHUVHILI (LeV)**

GIREIDI 10-12

2018

THEBULU YA ZWI RE NGOMU

ZWI RE NGOMU		SIATARI
1.	MARANGAPHANDA	3
2.	U N̄WALA NA U N̄KEDZA	4
3.	TSHAKA DZA MAANE	6
3.1	Maane a u anetshela	6
3.2	Maane a mbuletshedzo	6
3.3	Maane a u t̄ata	7
3.4	Maane a disikhesivi/u t̄ata ho linganyiswaho	8
3.5	Maane a khumbudzo kana a u vhuisa muhumbulo	8
3.6	Tshivhumbeo tsha maane	9
4.	ZWIBVELEDZWA ZWA VHUDAVHIDZANI	10
4.1	VHURIFHI VHU SI HA FOMALA	10
4.2	ADZHENDA NA MAAMBIWA A MUTANGANO	13
4.3	LIN̄WALOVHUNE / KHARIKHULAMU VITHAE	15
4.4	NGANE Vhutshilo ya MUFU	17
4.5	MUVHIGO	18
4.6	ATHIKILI YA GURANNDZA / MAGAZINI	20
4.7	INTHAVIYU	21
4.8	TSHIPITSHI	22
4.9	MUFHINDULANO	23
4.10	TSENGULUSO / RIVIYU	24
5.	ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI	26
5.1	KHUNGEDZELO	26
5.2	FULAYA	27
5.3	PHOSITARA	27
5.4	MASIA NA NDAELA	29
5.5	DAYARI	29
5.6	GARAṬA YA THAMBO	30
5.7	GARAṬA YA POSWO	31
5.8	U DADZA FOMO	33

1. MARANGAPHANDA

Ndivho ya tsumbandila iyi ndi u tsivhudza vhadededzi na vhagudi nga u pfufhifhadza kha zwiteŋwa zwa u ŋwala na u ŋekedza. Tsumbandila iyi I dovha hafhu ya pika kha u bveledza vhaŋwali vhane vha na vhukoni, vhane vha shumisa zwikili zwavho u bveledza na u ŋekedza zwa u ŋwala, zwa u vhoŋwa na zwa midia zwo teaho hu tshi itelwa ndivho dzo fhambanaho.

U ŊWALA NA U ŊEKEDZA zwi tendela vhagudi u vhumba na u pfukisela mihumbulo nga ŋdila yo lunzhedzanaho. U dzulela u ita ŋdowendowe dza u ŋwala kha nyimele dzo fhambanaho, mishumo na kha mabuḁo a dzithero zwi konisa vhagudi u davhidzana nga ŋdila ya vhudavhidzani na vhusiki. Nḁivho ya zwivhumbeo zwa luambo i ḁo konisa vhagudi u bveledza zwibveledzwa zwo lunzhedzanaho na u tumezana. Zwivhumbeo zwa luambo zwi fanela u funzwa u itela u bveledza zwibveledzwa kha nyimele dza u shumisa. Kushumisele kwa zwivhumbeo zwa luambo ku songo tou shumiswa fhedzi kha u sengulusa mafhungo o sokou imaho a oṱhe. I fanela u tšalutshedza ŋdila ine mafhungo a vhekanywa ngayo kha u fhaṱa tshibveledzwa tshoṱhe sa zwiṱori, maanea, marifhi na mivhigo ine vhagudi vha guda u i vhalala na u i ŋwala zwikoloni.

Zwikili zwi re afho nṱha, u ŋwala na u ŋekedza zwi tea u vanganywa. Kha u vanganyiwa ha izwi zwikili, u sedza kha tshikili tshithihi zwi nga livhisa kha ŋdowendowe ya tshiŋwe tshikili. **Tsumbo:** mugudi ane o dzhenelela kha zwa dibeiti u ḁo vhalala maanea a u tṱaṱa ho linganelaho, a kona u bveledza mushumo wawe wa u ŋwala a tshi khou shumisa zwivhumbeo zwa luambo.

Tsumbandila iyi i nga kona u shumisiwa nga vhadededzi na vhagudi vha luambo lwa hayani (LH) luambo lwa u engedzedza lwa u thoma (LeT) na luambo lwa u engedzedza lwa vhuvhili (LeV). Vhadedzi na vhagudi vha tea u sedza kha TKL ya vhuimo ha luambo lwavho sa izwi yo faredza zwibvedzwa zwo fhambanaho zwa u ŋwala.

2. U N̄WALA NA U N̄EKEDZA

U n̄wala u n̄ekedza zwi t̄anganya zwiteh̄wa zwiraru:

- U shumisa maitele a u n̄wala
- U guda na u shumisa n̄divho ya tshivhumbeo na mbonalo dza zwibveledzwa zwo fhambanaho:
- U guda na u shumisa n̄divho ya phara na u shumisa tshivhumbeo tsha fhungo na ndongazwiga.

U n̄wala na u ola zwibveledzwa ndi maitele a bvelelaho a tshi ya phanda. Ndi zwa ndeme u

n̄ea vhagudi tshifhinga uri vha kone u ita maitele haya. Vha fanela u:

- nanga t̄hoho, ndivho na odientsi ya zwibveledzwa zwi teaho u n̄walwa kana u olwa.
- haseledza nga mihumbulo yo fhambanaho vha tshi shumisa, sa tsumbo: mimepe ya mihumbulo, tshathi i elelaho, mitevhe.
- kwama zwiko zwo teaho, u nanga mafhungo o teaho nahone vha dzudzanya mihumbulo iyo.
- bveledza mveto mveto ya u thoma i dzhielaho n̄tha: ndivho, odientsi, t̄hoho, lushaka lwa tshibveledzwa.
- vhala mvetomveto ya u thoma nga u sasaladza nahone vha wana maambiwa-vho a bvaho kha vhañwe (khonani dza kilasini, vhadededzi, vha muṭa).
- bveledza mvetomveto nnzhi hu ne zwa konadzea.
- vhalulula (hune zwa t̄oḡa u dovha u amba nga hazwo), u vhalulula u tshi khakhulula he ha khakhea na u sedzulusa mvetomveto nga vhusedzi.
- bveledza mvetomveto yo olwaho zwavhuḡi ya u fhedzisa.
- humbula nga ha u saukanya tshibveledzwa tsha u fhedzisa nga ene muṅe na musi e na vhañwe vhagudi ngae na musi e na mudededzi.
- U n̄ekedza tshibveledzwa tsha u fhedzisa.

Thanyelani

- Vhagudi vha tea u n̄wala nga misi yoṭhe. Dzhenala dza ḡuvha liñwe na liñwe kana vhege iñwe na iñwe, dzine dza sa t̄oliwe lwa tshiofisi, ndi zwishumiswa zwa ndeme kha u t̄utuwedza uri hu n̄waliwe.
- Kha u n̄wala ha tshiofisi, vhadededzi vha eletshedziwa u linga tshikili tshithihi tshine tsha khou funziwa nga tshifhinga tshenetsho.
- Thangana ya murole i fanela u guda u sedzuluselana mishumo samusi tshumisano iyi i ya ndeme kha maitele a u n̄wala.
- Kha u n̄wala ha fomaḡa, vhadededzi vha fanela u ita uri vhagudi vha pfesese zwiṭalusi zwa rubiriki. Vhadededzi vha fanela u dovha hafhu vha vhudza vhagudi zwe vha khakha u itela u khwinisa zwikili zwavho zwa u n̄wala.
- Vhagudi vha tea u vhudziwa nga ha mvumbo na t̄hoḡea dza zwibveledzwa zwa vhusiki zwo fhambanaho. Ṭhaluso pfufhi ya tshaka dza maanea ane vhagudi vha tea u a n̄wala i tevhela afha fhasi

MAANEA

Maanea ndi lijwalwa line khalo muhwali a bvisela muhumbulo wawe nga ha thoho yo newaho.

Vhulapfu ha tshibveledzwa vhu tea u vha maipfi a tevhelaho:

Tshivenda LH	400-450 maipfi
Tshivenda LeT	250-300 maipfi
Tshivenda LeV	200-250 maipfi

Maanea a fanela u vha na marangaphanda, mutumbu na magumo.

3. TSHAKA DZA MAANEA

Maanea a na tshaka dzo fhambanaho. Ndi zwa ndeme u divha tshaka dzo fhambanaho dza maanea. Hafha fhasi hu tevhela tshaka dzothe dza maanea.

3.1 Maanea a u anetshela

Maanea a u anetshela a anetshela nganea kana zwo bvelelaho kale. Zwi nga n'waliwa nga kuvhonele kuñwe na kuñwe. Maanea a fanela u n'waliwa zwi tshi elana na tshenzhemo ya vhutshilo ha muñwali.

Tshoho dza tsumbo:

- 1 Ro vha ri kha tshifhinga tshavhuḽi. Hu tshi ri zwiliwa zwavhuḽi, muzika na khonani dzi funeaho, zwothe zwi hone. Khathihi fhedzi ha mbo vha na u kuḽana hu dzinginyaho na shango. N'walani ngazwo bvelelaho.
- 2 Mafhungo a vhuḽisa e makhulu wanga vha mmbudza.
- 3 Tthingokhwalwa dzi a fhaṽa kana dza thutha miḽi.

Musi ni tshi n'wala maanea a u anetshela ni dzhieze nzhele zwi tevhelaho:

- Tshiṽori tshi fanela u vha na mudzedze wo kwaṽhaho nahone tshi tendiseaho naho tsho ḽisendeka kha muhumbulelwa.
- Maanea a u anetshela kanzhi a n'waliwa kha tshifhinga tsho fhiraho. Phara ya mvulatswinga i fanela u kokodza dzangalelo ḽa muvhali. Kanzhi maanea avhuḽi a a kona u swikelela tshipikwa tsho livhiwaho. Magumo a takadzaho a songo ḽowealeho a fha tshiṽori muḽifho wone wone.
- Dzangalelo ḽa muvhali ḽi tea u dzula ḽo fariwa u swika magumoni. Tshitaila, zwishumiswa zwa u kokodza, na nyito zwi tea u kwaṽhisa vhuṽanzi ha dzangalelo ḽi yaho phanḽa.
- Nganetshelo yo bvelaho phanḽa i bvisela khagala zwinzhi nga ha zwipfi zwi ngaho sa u vhona, muungo, muthetshelo, munukho na vhuḽipfi ha maanea. Maanea a u anetshela kanzhi a vha na u ṽalutshedza ho khwaṽhaho.

3.2 Maanea a mbuletshedzo

Kha maanea a mbuletshedzo, muñwali u buletshedza kana u ṽalusa tshithu u itela uri muvhali a kone u tshenzhela tshoho ine ya khou buletshedzwa nga nḽila i re khagala. Hu nga ṽaluswa muthu kana tshithu.

Dzhielani nṽha zwi tevhelaho mus i tshi n'wala maanea a mbuletshedzo:

- Muñwali u fanela u fhaṽa tshifanyiso nga maipfi a tshi shumisa maṽaluli na maḽadzisi
- Kanzhi a n'waliwa nga tshifhinga tsha zwino kana tshi fhiraho
- Maipfi na maambe a nanguludzwa nga nḽila ya vhudzivha u itela u swikilela vhuṽa ho lavhelelwaho.
- Zwifanyiso zwa mbonalo, mubvumo, u pfa, u thetshela na u kwama, zwi nga shumiswa u itela uri ṽalutshedzo i vhe khagala.
- Figara dza muambo dzi shumisiwa dzo tou ralo
- Vhagudi vha fanela u vha na tshenzhemo ya tshoho. Zwi konḽa nga maanḽa tshiñwe tshithu u si na nḽivho yatsho.

Tshoho dza tsumbo

- 1 Lufhera lwa u lindela nḽanga ya maṽo. ṽalusani vhuḽipfi kana kuvhonele kwanu.

Musi ni tshi ṅwala maanea a mbuletshedzo ni dzhie nzele zwi tevhelaho:

Muṅwali u tea u sika tshifanyiso nga maipfi.

Maipfi na kuambe nzele zwi nangiwa nga nzele u itela u swikelela mbuyelo yo lavhelelwaho.

Zwifanyiso zwa u vhona, muungo, u pfa, muthetshelo na u kwama zwi nga shumiswa uri tšhaluso kana mbuletshedzo i vhe khagala.

Figara dza muambo dzi nga shumiswa nga ṅdila ya mvelo.

Vhagudi kanzhi vha tea u vha na tshenzhemo na tšhoho. Zwi konḡa nga maanda u tšalusa tshithu muthu a si na ṅdivho ye a tou tshenzhela ene muṅe.

3.3 Maanea a u tšata

Kha maanea a u tšata muṅwali u na kuvhonele kwo khetheaho nahone u tšata u itela u imelela kana u tikedza vhuimo hawe. Kuvhonele kwa muṅwali ku fanela u vha khagala kha mushumo woṱhe. Aya ndi maanea a dzhiaho sia ane khao muṅwali a lingedza u tendisa muvhali u kovhekana nae kuvhonele kwawe kana u vhona zwithu nga iṱo ḡawe.

Tshoho dza tsumbo

- 1 Thejevishini i vhubalaha vhusiku. Ni a tenda naa?
- 2 Vhumatshelo ha Afrika Tshipembe vhu langwa nga vhubindudzi ha mashango a nda. Nani kuvhona kwanu.

Musi ni tshi nwa maana a u tsho ni dziele nzhele zwi tevheleho:

- Thomani maana anu nga u amba kuvhona kwanu kwa tsho nga ndila ya inwi mu ne nahone ya maana.
- Nani vhu tsho ha u diimelela ho vhalaho u tikedza muhumbulo wanu.
- Muwali u sedzesa kha mbuno dzi imaho na tsho na dzine dza i hanedza.
- Zwishumiswa zwo fhambanaho zwa u kokodza na thekheniki dza u kwengweledza dzi tea u shumiswa.
- Luambo lwo shumiswaho lu na u nyanyuwa nahone lu nga nyanyula fhedzi. A lu tei u vha lwa vuhali. Magumo a tea u vha fhungo lo khwatsho, li re khagala nahone li tendiseaho li sumbedzaho kuvhona kwa muwali.

3.4 Maana a disikhesivi/u tsho ho linganyiswaho

Maana a disikhesivi ha dzhi sia nahone a na ndivho ya u nea kuvhona kwo linganelaho kha masia othe a u tshisana. Muwali u dzhiela ntha zwitsho zwo fhambanaho zwa tsho ine ha khou haseledzwa ngayo, a nekeda mavhona o fhambanaho a sa dzhi sia. Muwali a nga swika kha mawanwa magumoni a maana fhedzi u imelela na u tshula zwi tea u vha na ndinganelo nahone zwa senguluswa lu re khagala vhu katini ha maana.

Tshoho dza tsumbo

- 1 Nwalani maana ane kha na nea tsumbo dza u imelela na dza u tshula u thutha thumbu.
- 2 Vhagudi vha fanela u kona u dinangela bugu dza tsheretsha dzo randelwaho vhone vha ne. Haseledzani fhungo ili ni tshi sedza masia othe alo.

Musi ni tshi nwa maana a disikhesivi ni fanela u dzhiela ntha zwi tevheleho:

- Muwali u fanela u pfesesa na u kona u sumbedza masia othe a fhungo la u tshisana nga ndila ya u sa dzhi sia nahone e na ndivho ya mafhungo.
- U nwa hu fanela u vha havhudi, ho humbuliwaho zwavhudi nahone hu sa dzhi sia, hu fanela u vha na mafhungo o fholaho, u humbulwa na u tikedzwa zwavhudi.
- Thounu i tea u vha i songo nyanyuwaho nahone i tshi tendisea hu si na u dihudza.
- Muwali a nga nea tsumbo ya kuvhona kwawe magumoni a maana awe, fhedzi hezwi zwi fanela u itwa kha magumo fhedzi.

3.5 Maana a khumbudzo kana a u vhuisa muhumbulo

Kha maana a khumbudzo kana u vhuisa muhumbulo muwali u elekanya muhumbulo a vhea vhu dipfi na u nyanyuwa hawe.

Tshoho dza tsumbo:

- 1 Ndi zwine nda humbulisa zwone mudededzi wa khwinesa ane nda tama u vha nae.
- 2 Nani kuvhona kwanu kwa vhutshilo na uri vhu fanela u tshiliwa nga ndila-de.

Musi ni tshi n̄wala maanea a khumbudzo ni fanela u dzhiela n̄tha zwi tevhelaho:

- Maanea a khumbudzo a dzhia sia.
- Vhudiḽi na u nyanyuwa zwi tamba tshipiḽa tshihulwane.
- Tshipiḽa tshi vhoneḽa tsha maanea tshi nga vha tsha u ḽalusa. ḽhaluso idzi dzi fanela u vha khagala nahone dza livhiswa kha u sikulula mihumbulo kana vhuḽiḽi ha muḽwali kha muvhali.
- Mihumbulo/ngelekanyo/ vhuḽiḽi zwine zwa bviswa zwi fanela u dzumbulula u fulufhedzea na u dzhenelela ha ene muḽe

3.6 Tshivhumbeo tsha maanea

Mathomo

Kha mathomo a ri sokou thoma na u amba. Mafhungo a fanela u nea ludungela. Muvhali u fanela u pfa sia ḽe muḽwali a dzhia. Mathomo a fanela u kunga. Ha ngo

fanela u lapfesa.

Mutumbu

U tevheḽa mathomo, wone wo vhumbeḽa nga dziphara. Phara iḽwe na iḽwe i vha i na mihumbulo wayo. Hu fanela u vha na ndunzhendunzhe yavhuḽi kha dziphara. Hezwi

zwi a konwa na nga u shumisa maḽanganyi sa ngauralo, nga zwenezwo, sa izwi. A si zwavhuḽi u shumisa lushaka luthihi lwa mafhungotswititi. Hu fanela u shuma-vho mafhungombumbano na mafhungotserekano. Kha ri lavhelese zwine phara dza fanela u u vha zwone.

Dziphara

Phara iḽwe na iḽwe i fanela u kuvhatedza mihumbulo muthihi. Zwi amba uri phara a i nga khethiwi zwi tshi bva kha tshivhalo tsha mitaladzi. Zwi ḽo bva kha u vhinwa ha

mihumbulo. Mitaladzi wa u thoma ndi wone wo hwalaho mihumbulo muhulwane.

Miḽwe yoḽhe i tatamudza wonoyu mihumbulo muhulwane. Iyi ndi mitaladzi ya u tika. Mitaladzi wa u fhedza u vhina phara dzoḽhe.

Magumo

Phara ya u fhedza i swolodela mihumbulo yoḽhe. Muḽwali u bvisa vhuḽiḽi hawe nga ha ḽhoho. Muvhali u fanela u zwi pfa uri mafhungo a khou vhiniwa. Hu nga ḽi shumiswa maipfi a ngaho: Ndi tshi khunyeledza, ndi vhina ngauri na maḽwe.

4. ZWIBVELEDZWA ZWA VHUDAVHIDZANI

Zwibveledzwa zwa vhudavhidzani zwi nga vha phindulo kana zwa vha kuthomele kwa phindulo.

Tsumbo dze dza newa dza zwibveledzwa zwa vhudavhidzani ndi dza nyambo dzo fhambanaho. Hu na dza Luambo lwa Hayani. Ha vha na dza Luambo lwa u Engedzedza na lwa u Thoma. Dziñwevho dza divha dza Luambo lwa u Engedzedza lwa Vhuvhili. Dziñwe dzo newa ho sedzwa gireidi ya luambo

Vhulapfu ha zwibveledzwa vhu tea u vha maipfi a tevhelaho

Tshivenda LH 180-200 maipfi

Tshivenda LeT 120-150 maipfi

Tshivenda LeV 80-100 maipfi.

4.1 VHURIFHI VHU SI HA FOMALA

Vhurifhi hovhu ndi hune muthu a ñwala a tshi khou ñwalela khonani kana shaka kana muñwe-vho, tenda mafhungo a hone a vha e a vhenevho sa vathu zwi sa kwami tshiimo tsha muñwe tsha ofisini.

Vhurifhi vhu si ha fomala vhu na tshivhumbeo tshi tevhelaho:

- Diresi nthihi ine ya tevhelwa nga datumu.
- Diresi i tewa u ñwalwa nga vhubalo.
- Zwiga zwa u vhala a zwi shumiswi mafheleloni a mutaladzi kha diresi.
- Datumu i tea u ñwalwa nga vhubalo.
- Theshano: Ni ñwala khonani yanga ...,Muzwala wanga.....
- Mafheleloni a mutaladzi wa theshano tshiga tsha u vhala a tshi shumiswi.
- Marangaphanda a ñea ludungela muvhali nga ha mafhungo ane a do vhala ngao khavhurifhi uvho.
- Mutumbu: Afha luambo hu shumiswa lwo teaho, lu si na miswaswo.
- Nyonesano/phendelo: Zwiga zwa u vhala a zwi shumiswi mafheleloni a mitaladzi ya nyonesano

Tsumbo ya vhurifhi vhu si ha tshiofisi

PO .Box 3298

T'hohoyandou

0950

22 T'hafamuhwe 2009

Khonani yanga Takalani

Ni a divha ndo ri u pfa mafhungo anu nda tou ri ndi swika lini hayani nda ni n'walela lun'walo ulwu. Khonani ngoho no ntakadza. Shango lothe na dziradio dzi amba inwi. Hu si yone Phalaphala FM. Ro pfa u pfi no vhone na kha SABC 2. A hu kundwe na vhahuluhulu no no vha vhone.

Ndi khou nana u difhelwa nga u vha khonani yanu. Mishumo yanu ndi mihulu. Ndi zwavhudi u khunyeledza minwe ya mirero hafha ri tshi khou tshila. Inwi no zwi ita zwa u sumbedza uri 'maña a mutukana a si vhumatshelo hawe'

Ni kha di vhuya na zwi humbula? Hezwi a vulaimatshini i tshi khou fhira ri tshi khou tamba ra litsha zwothe ra thoma u i imbelela, 'tharabulei, tharabulei'. Zwino inwi ni vho tou i reila. Zwi nea fulufhelo hezwi. Nga hezwi zwothe khonani yanga ne ndi khou lingedza u amba uri, 'Mufhululu'.

Vhothe vhane vha ni divha vha wana thuthuwedzo nga zwe na swikelela. Ndi vhanzhi vhane vha tama u vha zwine na vha zwone. Ndi ni tamela mashudu kha mushumo wanu.

Yanu khonani

Divhaene

Diresi dzi tea u vha mbili: ya mun'wali na ya hune vhurifhi ha khou ya hone.

- **Datumu** i tea u n'walwa nga vhudalo kha diresi ya u thoma
- **Diresi ya vuvhili** i tea u thoma nga mufari wa tshiimo sa Mulanguli, Mun'waleli n.z.
- Ni n'wala **thoho ya mafhungo**, na mbodi n'wala zwine na khou toda zwone ni sa monamoni.
- **Zwiga zwa u vha a zwi shumiswi**
- **Theshano**: Ni n'wala Aa!/Nndaa! Kana vhuimo ha mutanganedzi, Tsumbo: Thoho ya tshikolo, Vho Mme Netshila
- **Thoho** ya mafhungo: i tea u n'walwa nga madanzi hu u itela uri vha n'walelwa vha tavhanye u divha mulaedza. Arali thoho i songo n'walwa nga madanzi, kha i tou talelwa.
- **Mutumbu**: Luambo lu shumiswaho lu tea u an'wana na tshiimiswa tshine tsha khou n'walelwa.

Mafhungo kha n'walwe nga vhudalo u itela uri vha n'walelwa vha pfesese mulaedza.

- Nyonesano/ phendelo
- Ni n'wala: Wavho a fhulufhedzehaho
- Ni tshi fhedza ni tea u n'wala dzina na tshifani ngauri a vha ni divhi.
- **Mun'wali u tea u saina**. Madzina awe a n'walwa nga fhasi ha tsaino.
- Zwiga zwa u vha a zwi longelwi.

91 Igologola Street

Eastfield Ext 10

VOSLOORUS

1475

20 L̄ara 2018

T̄hohoyatshikolo

Mutuli Comprehensive School

P.O.BOX 12014

Sibasa

0970

Aa! / Ndaa!

KHUMBELO YA U T̄ANGANEDZWA SA MUGUDI

Ndi khou humbela u t̄anganedzwa sa mugudi tshikoloni tshavho kha gireidi 12. Zwino ndi khou nwala vhurifhi uvhu ndi khou dzhena tshikoloni tsha Tshiawelo Secondary.

Ndi muthu wa mafulufulu kha u guda. Ndi a kona u tamba mitambo minzhi sa u raha bola na u gidima zwipotswo. Ndo longela ripoto yanga ya vhukati ha ṽwaha khathihi na t̄hanziela yanga ya mabebo. Ndi kanzhi ndi tshi wana pfufho kha mitambo ya u gidima.

Ndi nga takala nga maanḽa arali khumbelo yanga i tshi nga t̄anganedziwa.

Wavho a fhulufhedzeaho

M. Nḡou

Mmbulaheni Nḡou

4.2 ADZHENDA NA MAAMBIWA A MUṬANGANO

Adzhenda

Adzhenda ndi mutevhe wa zwiteṅwa zwi angaredzaho mafhungo ane a ḡo vha a tshi khou ambiwa nga hao muṭanganoni. Arali zwo tshimbila zwavhuḡi, i anzela u rumelwa na thambo ya muṭangano

Tshivhumbeo tsha adzhenda tshi nga angaredza zwitevhelaho:

Nṯha ha adzhenda hu tea u vha na ṯhoho, (I ṯalutshedzaho uri muṭangano ndi wa mini)

ḡuvha ṯa muṭangano, tshifhinga na fhethu hune muṭangano wa khou farelwa hone.

Zwiteṅwa zwa ndeme:

- 1 U vula na u ṯanganedza
- 2 Vhathu vho kundelwaho
- 3 Vho ḡaho
- 4 U ṯanganedza maambiwa a muṭangano wo fhiraho
- 5 U rera zwi bvaho kha maambiwa a muṭangano wo fhiraho
- 6 Maambiwa maswa
- 7 Maṅwe maambiwa
- 8 ḡuvha ṯa muṭangano u tevhelaho
- 9 U vala

Minetse/Maambiwa a mutangano

Maambiwa a mutangano a fanela u vha na tsheo dzo dzhiwaho lwa fomala dza rekhodiwa.

Kha ri dziele nzhele zwi tevhelaho:

- Thoho ya maambiwa i fanela u angaredza dzina la tshigwada tsho dzhenelaho mutangano uyo, **duvha, fhethu** na **tshifhinga** tsha mutangano.
- Vhathu vha re hone mutanganoni. Vho divhadzaho u kundelwa havho.
- U vhalwa ha maambiwa a mutangano wo fhiraho, u tangedzwa ha maambiwa na u sainiwa na u nwalwa ha datumu ya tsaino. Maambiwa a songo sainiwa kana u nwalwa datumu duvha le a nwalwa ngao. A lindela u vhalululwa vhathu vho no tendelana nao a kona u sainiwa.
- Hu nwaliwa fhedzi mbuno dza ndeme dzo ambiwaho na mihumbulo yo dzhiwaho.

Hu shumiswa tshitaila tsha fomala nahone hu tshi shumiswa tshifhinga tsho fhiraho.

Tsumbo ya Maambiwa

MAAMBIWA A MUTANGANO WA MIRAÐO YA GIREIDI 11 YA SEKONDARI YA RAMMBUDA

Duvha la mutangano: 12 Lambamai 2018

Tshifhinga: Bureiki ya u thoma

Fhethu: Holoni thukhu

Thero: U nea mpho Elelwani malugana na gundo le a vha nalo siani la ndowetshumo ya vhulimi

MiraÐo i re hone: Takalani Muedi (Mudzulatshidulo), Sara Shumba (Munwaleli) na miraÐo ya kilasi yeneyi ya 30.

MiraÐo yo kundelwaho: Shonisani Rashaka na Maemu Ndadza.

U vula mushumo na u vhalo

Mudzulatshidulo o vula mutangano khathihi na u tangedza vhathu.

Maambiwa a mutangano wo fhiraho o vhalwa a tangedzwa sa a re one a sainiwa.

ADZHENDA

A bvaho kha maambiwa a mutangano wo fhelaho

A ho ngo vha na mañwe a bvaho kha maambiwa. Mihumbulo nga ha tshifhiwa tshine tsha fanela u rengelwa Elelwani u takalela gundo lawe. Sara o Ða na mihumbulo wa magazini

ya 'Home and Garden'. Mpho a Ða na wa watshi ya luvhondoni i re na alamu.

Maambiwa maswa

Sara Shumba o gaganya u ri Elelwani kha tou itelwa bepha la u pembelela gundo lawe siani la ndowetshumo ya vhulimi sa izwi gundo lawe hu gundo la nnyi na nnyi afha kilasini. Muhumbulo uyu wo takalelwa zwihulu nga vhunzhi ha miraÐo.

Mañwe maambiwa

Ho tshiswa fhungo la uri hu tea u vha na duvha line zwithu zwothe zwa tea u vha zwo khunyeledzwa. Tshavhuyo o gaganya la 12 Nyendavhusiku sa duvha la u guma u dzudzanya vhumambo uhu.

U vala

Takalani sa mudzulatshidulo o vala mutangano

Duvha la mutangano u tevhelaho

O tshisa dzi 16 Lara sa duvha line mutangano une wa tevhela wa tea u farwa ngalo.

Tsaino

Takalani Muedi (Mudzulatshidulo)

Sara Shumba (Muñwale)

4.3 LIÑWALOVHUNE / KHARIKHULAMU VITHAE

Liñwalovhune ndi liñwalo li dzudzanywaho lwa vhudele line la buletshedza zwithu zwine muthu a vha zwone/a vha nazwo zwi kwamaho: vhuñe, zwa pfunzo, tshenzhemo ya mushumo, na vha mu divhaho. Muthu u fanela u ñwala liñwalovhune nga ñdila ine la kona u mu ambela a siho. Ndi zwavhudi u kona u ñwala liñwalovhune line la tou bula thwii zwine na vha zwone.

Liñwalovhune li amba divhazwakale ya vhutshilo ha muthu. Nga zwenezwo hu fanela u dzhielwa nzhele zwi tevhelaho:

Kha li angaredze zwidodombedzwa zwothe zwi elenaho na mushumo u tsoeaho. I fanela u vha khagala nahone yo fara zwa vhukuma. Ndi zwa ndeme uri li dzudzanywe nga ñdila i elanaho na mushumo. Ni tshi li dzudzanya ni sedza uri mushumo u khou tsoa zwifhio na kona u li fhaña nga ñdila ine la fhindulana nawo.

Kha hu dzhielwe nzhele: liñwalovhune li dzudzanywa ho sedzwa ndivho ya tshenetsho tshifhinga. Arali hu tshi khou itwa khumbelo ya mushumo, hu sedzwa mushumo wonoyo na tsoe dza dza ha ñwalwa ndalukanyo na tshenzhemo zwi yelanaho na tsoe dza poswo.

Tsumbo ya kharikhulamu vithae
Kharikhulamu Vithae ya Munyai Khumbudzo
Zwidombedza zwa vhuṇe

Tshifani:

Munyai

Madzina:

Khumbudzo

Ḑiresi ya Vhudzulo:

Ṱhohoyandou

Maṇiini Block K

Ḑiresi ya poswo:

P.O. Box 3201

Ṱhohoyandou

0950

Nomboro ya luṱingo:

078 8301 232

Tshiimo tsha mbingano:

A tho ngo malwa

Vhudzulapo:

Afrika Tshipembe

Ḑuvha ḽa mabebo:

1985-09-05

Nomboro ya ID:

850905 5372 084

Mbeu:

Tshisadzini

Murafho:

Murema

Madzangalelo:

U tamba na u ṱalela netibola

Zwidombedzwa zwa pfunzo

Sekondari:

Gireidi ya 12

Tshikolo:

Mphaphuli Secondary School

Ndalukanyo dza nṱha ha maṱiriki:

Diploma ya Vhugudisi ha Sekondari (2007)

Tshiimiswa:

Makhado College of Education

Thero:

Tshivenda, English, History, Education, Music

Tshenzhemo ya mushumo

Muhasho wa Pfunzo

Aḑiresi ya mutholi

Corner Jorrison & Biccard Str

FNB Building 6Floor

Braamfontein

011

Tshifhinga: 2007 u swika zwino

Tshikolo: Parktown Girls

Pfufho:

Mutambimakone wa ñwaha kha netibola

Vhane vha nga kwamiwa nga ha ñe

Dzina	Vhushaka	nomboro ya luṱingo
-------	----------	--------------------

Mr Ratshitanga T B:	Ṱhoho ya muhasho	082 0811725
---------------------	------------------	-------------

Mr S Singo	Mudzulatshidulo wa Sadtu	062 346 9872
------------	--------------------------	--------------

4.4 NGANEA VHUTSHILO YA MUFU

Izwi ndi zwidodombedzwa nga ha mufu zwine zwa katela ñivhazwakale yawe na zwoṱhe zwa ndeme zwi mu kwamaho. Nganeavhutshilo ya mufu i tea u vha nga ñdila i tevhelaho:

- I tea u vha pfufhi nahone yo tou nanga fhedzi zwiḡa zwa ndeme.
- I tea u katela zwidodombedzwa zwa mabebo sa: fhethu na datumu
- I tea u vha na zwiñwe zwiḡa zwa ndeme zwa mufu
- I tea u katela zwidodombedzwa nga ha pfunzo, u shela mulenzhe kha zwiḡwamaho mvelaphanḡa ya lushaka na zwiñwe-vho zwe mufu a kona u swikelela a tshi kha ḡi tshila.
- I tea u amba nga ha muṱa wa mufu, hu nga vha vhana, mufumakadzi na vha bebi vho salaho.

Tsumbo ya nganeavhutshilo ya mufu

NGANEAVHUTSHILO YA MUFU MAGEKHA ELIAS MUNERI

Magekha Elias Muneri ndi ñwana wa Vho Tshinakaho na Vho Ratshili Muneri. O bebwa nga dzi 05 Phando 1960 kha ḡa ha Nthabalala. O ḡo phasa Gireidi 12. A isa phanḡa na pfunzo ngei Yunivesithi ya Venda, he a phasa pfunzo dza vhudededzi.

O vha e muraḡo wo khwaṱhaho kha tshigwada tsha vhaswa kerekeni ngei Vosloorus. O mbo ḡi thomiwa nga vhulwadze ha N1H1 musi a tshi vhuya seli ha lwanzhe Amerika. Vhulwadze ho mbo ḡi bala nga ḡa 30 Khubvumedzi 2009 e vhuongeloni ha Union.

O sia mufumakadzi, vhana vhararu, khaladzi mbili na vhabebi vhawe vhoṱhe.

A lale nga mulalo Muṱavhatsindi.

4.5 MUVHIGO

Ri fanela u dzhiela nzhele zwi tevhelaho kha muvhigo:

- Ndi ngani muvhigo u tshi n̄walwa.
- Tshivhumbeo tsha muvhigo kana kuṅwalele kwa muvhigo.
- Luambo lu shumiswaho kha muvhigo.
- Hu vhighwa zwithu zwo tumbulwaho zwine muthu a nga zwi t̄anziela na musi e bogisini la khothe.
- Muvhigo u n̄waliwa uri hu sedzwe zwiṅwe zwi sa khou tshimbila zwavhuḡi, zwi sedzuluswe, hu vhe na ndulamiso, zwi konou ḡo u tshimbila zwavhuḡi. Muvhigi kha vhigha mawanwa a tsedzuluso yawe.
- A ḡe na themendelo (nga inwe nḡila, kha t̄aluse uri u t̄oḡa hu tshi itwa mini malugana na thaidzo yeneyo)
- Kha magumo kana phendelo muvhigi kha sumbe nḡila ya vhupfiwa hawe malugana na muvhigo. Phendelo kha i t̄uṭuwedze muvhali wa muvhigo uri hu nga iwa phanḡa.
- Tsaino ya muvhigi kana vhavhigi i tou vha khombe khombe ngauri i vha i nḡila ya u ḡikumedzela kha zwe wa vhighwa. Tsaino i ḡi fana na tshigand̄o tsha gunwe laṅ, ndi ngazwo ri tshi ri muvhigo ndi wa tshiofisi zwihulusa u swika na hanengei khoroni ya mulayo.
- Muvhigi u shumisa muthu wa vhuraru arali a tshi khou vhigha muvhigo wa tshiofisi.

Tshaka dza mivhigo

Muvhigo wa t̄hoḡisiso: vhunzhi ha zwo ambiwaho afho n̄ṭha zwi livhana na muvhigo wa lushaka ulwu. Hu nga t̄oḡisiswa nga zwo iteaho lwendoni zwi songo tshimbilaho zwavhuḡi, khombo yo iteaho na zwiṅwe vho.

Muvhigo wa mvelaphanḡa: muvhigi a nga vhigha a tshi sumbedza uri o no guma ngafhi kha mushumo we a pfi a u ite.

Kha hu dzhielwe nzhele: mivhigo iyi vhuvhili hayo i nga ḡi vhighwa nga nḡila ya tshiofisi kana i si ya tshiofisi.

Tshivhumbeo tsha muvhigo:

- T̄hoho
- Marangaphanḡa
- Matshimbidzele
- Mawanwa
- Phendelo
- Themendelo
- Tsaino ya muvhigi
- Tshiimo tsha muvhigi
- Datumu

Tsumbo ya muvhigo

SUDZULUWANI SHUTTLE COMPANY

1. Tshoho

Muvhigo wa u litsha mushumo ha madiraiva mavhili.

2. Marangaphanda

Hu tshi tevhelwa ndaela ya mulanguli wa khamphani, u litsha mushumo ha vhareili vhaṅa kha khamphani ya Sudzuluwani nga ṅwedzi wa Lambamai ṅanwaha.

3. Matshimbidzele

- 3.1. Ho tevhelelwa vho litshaho mushumo vha ambiwa navho mahayani avho.
- 3.2. Ho vhudziswa na vhaṅwe vha vhashumi vho salaho.
- 3.3. Ho sedzuluswa matholelwe na kushumele kwa vhareili avho vho ṱuwaho.
- 3.4. Ho vhudziswa mulangi wa vhareili avho.
- 3.5. Ho vhambedzwa kushumele kwa khamphani iyi na kwa ya vhahura.

4. Mawanwa

- 4.1. Vho litshaho mushumo vho sinyuswa nga u sa ṅewa ndiliso kha u shuma nga zwifhinga zwa musi ho no tshaisiwa na u sa ṅwaliswa kha vha UIF.
- 4.2. Hezwo zwi kha ḡi vha tshililo na kha vho salaho.
- 4.3. A ho ngo vha na zwinwe vho zwi songo ḡaho kha matholele.
- 4.4. Mulangi u a ḡivha nga tshililo tsha vhareili.

5. Phendelo

Vhareili vho kulea nungo vhukuma. Hezwi zwi khou tsitsa tshirunzi tsha khamphani na mbuelo i wanalaho

6. Themendelo

Miholo ya vhareili kha i engedziwe nga 25%. Ovathaimi kha i badelwe u ya nga dziawara.

4.6 ATHIKILI YA GURANŊA / MAGAZINI

Magazini/athikili ya guranŋa i ŋwalelwa u itela u ðivhadza, u kwengweledza na u mvumvusa. Tshitaila na thounu ya athikili zwi laulwa nga ndivho, odientsi, na zwithu zwi ambiwaho nga hazwo. **Tsumbo:** athikili i ŋwalelwaho magazine ya tshikolo i ðo fhambana na athikili yo ŋwalelwaho guranŋa kana magazini yapo.

Athikili ndi tshipiða tsha mafhungo tshine tsha ŋwalwa nga muŋwali kana vhaŋwali vha tshi ðandavhudza fhungo lo tiwaho. Athikili kanzhi i ðisendeka kha mafhungo ane a khou bvelela nga tshenetsho tshifhinga tenda a vha mafhungo a tuŋulaho dzangalelo la vhavhali.

Zwipiða zwihulwane zwa athikili

Mvulatswinga: muŋwali u ðivhadza fhungo line a toðou amba nga hafo.

Mutumbu: muŋwali u ðandavhudza nga vhuðalo mihumbulo yawe nga ha fhungo li re tafulani.

Phendelo: mafhungo othe a vhinwa heneŋha.

Muŋwali wa athikili u fanela u londa uri u khou fhindula mbudziso dzi tevhelaho kha mafhungo awe:

- Ndi nnyi ane a khou ŋwaliwa nga hawe?
- O ita mini?
- Ndi nga mini o ita zwe a ita?
- Zwo itea ngafhi?
- Zwo itea hani/ŋdila ðe?
- Athikili i tea u mvumvusa ya dovha hafhu ya ŋea ŋdivho.

Vhulapfu ha Athikili

Hu tshi ŋwalelwa guranŋa. Vhulapfu ha Athikili vhu vha heneŋha kha 500-750 wa maipfi (kana siaŋari lithihi u ya kha mavhili). Zwino ri tshi itela ngudo dzashu na thoðea dza silabasi, Athikili ri tea u guma heneŋha kha 180-200 wa maipfi.

Thoho ya Athikili

Thoho ya Athikili i tea uri i kunge i nyanyule vhavhali. I tea u ŋwalwa nga vhuronwane na hone i vhe na thero.

Thero

Hu tea u vha na thero ya mafhungo ine muŋwali a ðisendeka khayi. Tsumbo: Muthu a nga ŋwala nga ha, vhugevhenga, zwa mitambo, zwa makwevho, zwa politiki, dwadze la HIV / AIDS na zwiŋwe.

Luambo

Luambo lu shumiswaho kha u ŋwala Athikili lu vhe lwo kunaho lune lwa pfala zwavhuði. Kuŋwalele ku vhe kwone kwone hu tshi tevhelwa thekeniki dzothe dza kuŋwalele.

Kuŋwalele kwa Athikili

- I tea u vhalea nga u ðavhanya nahone nga ŋdila i leluwaho.
- Mitaladzi kha i dzudzanywe zwavhuði nahone luambo lu vhe lwo kunaho lu si na tsho khakheaho khalwo.
- Maipfi a u thoma kha athikili ndi a ndeme vhukuma sa izwi a one a no kokodza mihumbulo ya muvhali. Muŋwali

kha tšutšule dzangalelo la muvhali.

- Kha hu vhe na u tevhekena kana ndunzhe ndunzhe kha zwi vhigiwaho.

Tsumbo ya Athikili

PHONDI YO FA NGA MADI Nga Mangalani Tshikovhi Mapholisa vho vhiga lufu lwa munna we a wanwa o papamala damuni. Vho-Josaya Ratsige ndi musu vha na maduvha vha tshi khou tšodwa. Tsho dzumbamisaho Vho-Josaya a si tshiñwe arali hu si uri vho fara nwana wavho vha mu likita a tšodou sia vhathu. Hu pfi o fhedzisa tshisevho tshe vha sia.	Vho ri u vuwa vha livha ndiloni yavho. U wana tshisevho tshi tshi ri ndi a pfumelwa vha tšwa vho tou mu livha, u swika vho mbo di mu namela. Vho ri u vhona tshinyalelo vha ri zwi siwa zwi tshi vhone. Vho mbo di ri mapholisa vha do vha wana vhudzulavhafu
--	--

4.7 INTHAVIYU

Inthaviyu i vha vhukati ha vhathu vhavhili, muvhudziswa na muvhudzisi, vha fhethu ho teaho nga tshifhinga tsho teaho. Musi huna inthaviyu hu vha na mufhindulano vhukati ha muvhudzisi na muvhudziswa. Kanzhi inthaviyu ya mushumo i vha na vhavhudzisi vhanzhi na muvhudziswa e muthihi.

Hu na tshakha nnzhi dza inthaviyu. **Tsumbo:** ya mushumo, ya Radio, ya u rengisa, ya u hambela u tšanganedzwa Yunivesithi kana Magudedzini, nz.

Tsumbo ya inthaviyu

Iyi ndi inthaviyu vhukati ha Mačodzi na mudzalatshidulo wa khorwana ya u

tšanganedza matshudeni Yunivesithi ya Maitazwičoma.

[Ndi ofisini Yunivesithi ya Maitazwičoma, Mačodzi u khou vhudziswa dzi mbudziso nga mudzalatshidulo Vho Nčdou]

Vho Nčdou: Mačodzi ndi hambela uri ni ri nee zwi dodombedzwa nga ha inwi mu ne ngau Pfufhifhadza.

Mačodzi: Ndi ne Mačodzi Radzuma. Ndi bva mučini ure na vhana vhačanu. Ndi nwana wa vhuraru. Vhabebe vhangavha shumi, ndi dzheniswa tshikolo nga malume anga. Kha giredi dzothe ndo phasa nga naledzi.

Vho Nčdou: Ndi ngani no nanga u ča Yunivesithi iyi?

Mačodzi: Thero ya dzhiolodzhi i itwa Yunivesithi ino. Vhagudi vhothe vane nda vha čivha, vha vhupo vhu bvelaho phanda mishumoni yavho vho guda henehano Yunivesithi ino.

4.8 TSHIPITSHI

Tshipitshi ndi zwine muthu a amba o thetsheswa nga vhathu. A nga tou vhala kana a amba zwi tshi bva tshohoni. Fhethu hune kanzhi zwipitshi zwa nekedzwa hone ndi mitanganoni, dzikhoniferentseni, dzimpfuni, minyanyani, fhethu hu avhelwaho dzipfufho, vhuṭamboni ho fhambanaho na huṱwe.

Tshipitshi tshavhuḡi ndi tshi sa farisi vhathu vhuludu nahone tsha dovha hafhu tsha kwama zwine zwa khou bvelela khathihi na u tshimbilelana na nyimele ya henefho hune ha khou ambiwa hone. Hune zwa konadzea tshipitshi tshi tea u koḡelwa nga miswaswo. A tshi tei u lapfesa.

Tshivhumbeo tsha tshipitshi:

- **Ṭhoho:** Tshipitshi tshavhugi ndi tshine tsha tea u vha na ṭhoho ine muambi a nga ḍinangela u ya nga thero ya mafhungo kana a tou vhetshelwa yone nga vho mu rambaho. Ṭhoho kha i vhe i kungaho.
- **Theshano:** Afha ndi hune muambi a resha vhatu vha re hone u ya nga u sielisana.
- **Mvulatswinga:** A fha ndi hune muambi a thoma u amba mafhungo awe. Ṭhoho ya mafhungo na yone i thoma u bveledzwa khagala. Zwauri hu khou ambiwa nga mini muthu u thoma u zwi pfa heneffa naho ṭhoho ya tshipitshi i songo bviselwa khagala.
- **Mutumbu:** Afha ndi hune ha vha na mafhungo nga u angaredza. Ndi hone hune muambi a ḍa na mbuno dzawe dzothe a tshi dzi tikedza. Phara nthihi kha i itwe nga muhumbulo muthihi.
- **Phendelo:** Tshipitshi tshavhugi tshi anzela u pendela nga mutaladzi kana mitaladzi i si gathi ine ha vha hu tshi khou nweledzwa mafhungo othe nga u angaredza, u nea themendelo khathihi na u livhuwa vha ngaho sa mutshimbidzamushumo na

vhatu vhothe

Tsumbo ya tshipitshi

TSHIPITSHI TSHA VHUTAMBO HA U ṬANGANEDZA DZIDIPLOMA

Mutshimbidzamushumo, vhaeni vhahulisei, vhashumeli vhothe vha tshino sibatela, vhaongivhatei na vhatu vhothe vho konaho u swika fhano, ndi a vha resha nga mbilu yo ḍalaho dakalo, ndiri ndaa!

Mutshimbidzamushumo, ndi pfa ndo hulisea nga maanda nga hezwi zwe ha tiwa ne uri a vhe ne ndi no amba tshipitshi tsha namusi, kana tshipitshi tsha namus

tshi vhe tshanga

Zwino ha vhatu vha hashu, ndi na fhulufhelo lo ḍalaho la uri u vha a hu na a sa

ḍivhiho uri ndi ngani ro kuvhangana fhano namusi vhunga zwo no ḍi ambiwa.

Ro kuvhangana u takala na avha vhe vha ita mushumo muhulu mungafha. Ro kuvhanganela u takala na avha vhe vha zwi kona u thaphudza pfunzo dzavho

Ndi vhanzhi vhe vha thoma navho vha ri vha tshi swika vhukati vha neta.

Khevha ha vhe vha kondelela vha thaphudza pfunzo dzavho. Namusi ri ḍitongisa ngavho. Ndi zwone zwine Vhavana vha amba vha tshi ri “u futelela hu a bveledza”. Ndi zwone kha ri pembele navho ri tshi tenda uri na ri ne lijwe ḍuvha ri ḍo swika hafha he vha swika hone.

4.9 MUFHINDULANO

Mufhindulano ndi nyambedzano ine ya vha i tshi khou itea vhukati ha vhatu vhavhili. Mufhindulano u tea u vha nga ndila de?

- Mufhindulano u tea u sa lapfesa.
- Mufhindulano u tea u kunga.
- U vhe wo fhelelaho u si na magake.
- Luambo lu vhe lwo ḍowealeho kha u shumiswa ḍuvha lijwe na lijwe.

Tshivhumbeo tsha mufhindulano:

Mvulatswinga: Mvulatswinga ndi one madzheni a mufhindulano ane a ri dzumbululela zwine ra nga lavhelela.

Mutumbu: Ndi une wa vha na madzina a vhathu na zwine zwa khou ambiwa. Madzina a tea u vha mapfufhi na hone mafhungo a tea u thoma phanḁa ha hune dzina ḁa guma hone.

Phendelo/ magumo: Iyi ndi ḁhasululo ya zwe zwa vha zwi tshi khou ambiwa nga hazwo. Tshiḁwe tshifhinga muḁwali a nga pendela nga u ḁekedza kana u amba zwine zwa vhina mafhungo a zwi vhea ngomu zwitangini.

Tsumbo ya: Mufhindulano

[Maluḁa u ḁangana na Thilivhali ḁḁilani. Ndi kale a tshi khou mu ḁḁa malugana na tshikolodo tshawe tshine a vha natsho]

MALUḁA: Ndi matsheloni, Thilivhali.

THILIVHALI: Ndi khou zwi vhona uri ndi matsheloni.

MALUḁA: Ni nga tou mphindula ngauralo ndi tshi khou amba na inwi ndo tou takala.

THILIVHALI: Zwa u takala haḁu a zwi ntshumeli tshithu, ndi khou ḁḁa masheleni anga ane na nkoloda ḁamusu. Ndi lini na fhano tshe ḁa ni ḁwalela marifhi ni sa fhinduli.

MALUḁA: Ndi a zwi ḁivha zwaure ndi a ni koloda, fhedzi ḁivhani hafha.

THILIVHALI: Ndi ḁivhe hafha kha mini?

MALUḁA: Ndi na vhathu vhane ḁa vha koloda sa inwi vhane na vhane ḁa tama u vha badela.

THILIVHALI: Zwino?

4.10 TSENGULUSO / RIVIYU

Ndi ḁḁila ine muthu a ḁea mihumbulo yawe nga ha tshithu tshine a khou sengulusa. Afha

hu nga sasaladzwa kana ha khoḁiwa, zwi tshi bva kha zwine musengulusi a zwi vhoneisa zwone. Musengulusi makone ndi ane a sa dzhie sia. Onoyo ndi ane a ḁea

tshifanyiso nga ḁḁila ine musi u tshi ḁangana na tshithu itsho, wa wana tsho touri kokotolo na tsenguluso yo ḁewaho nga musengulusi. Heneḁha ndi hune muḁali a ḁea

vhudzi na vhuvhi nga ḁḁila ine ya eḁana.

Maga ane a tea u tevhedzelwa musi hu tshi itwa tsenguluso.	Zwisumbedzi
Mvulatswinga; u ḁaḁhuvha ḁhoho ine ya khou tea u senguluswa	Nga u tou pfufhifhadza. U rwa ḁḁha ha ḁhoho.

Mafhungo a vhuvha ha tshithu	Zwidodombedzwa zwine zwa divhadza muvhali kana muthetshesheleshi nga ha divhazwakale.dizain-i,mbonalo na zwothezwothe zwine zwa kwama thoho ya mafhungo ane a khou tea u senguluswa
Manweledzo mapfufhi nga ha thoho khathihi na thikhedzo inwe na inwe.	Thathuvhani puloto/zwi re ngomu/ tshumelo/ mbonalo / na zwiinwe vho. Kha filimu/litambwa/ bugu, ni songo nea khunyeledzo hafha.
Nongo wa mafhungo kana tshivhindini: Neani tsenguluso yaanu nga u tou angaredza. Neani na mihumbulo yaanu hafha	Ni songo nunedza kana u dzhia sia. Tikedzani mihumbulo yaanu nga mbuno.
Magumo; Khunyeledzani tsenguluso yaanu	Nweledzani mawanwa anu hafha.

Tsumbo ya tsenguluso / riviya ya bugu

Tsenguluso ya Mafeladambwa nga N.E Sigogo

Itepa Publishers, 2006

Ndo vhala tshitori kha khandisomviswa ya bugu ya Mafeladambwa ya Vho N.E Sigogo. Muñwali o ñinea tshifhinga tsha u engedza zwidodombedzwa a tshi itela vhavhali.

Vhabvumbwedzwa vha ndeme vho ñwalwa kha mutevhe mathomoni, ha konou ña mutevhe wa vhañwe vhabvumbwedzwa. Maipfi ane a ñalutshedza mubvumbwedzwa muñwe na muñwe o dzudzanyelwa u konou pfesesa uri ndi vho nnyi havha musi tshitori tshi tshi kwama vhutshilo havho.

Na guḽosari ya masiaṭari a 17 mafheleloni a bugu i nea ñalutshedzo ya mathemo na mañwe mafhungo a sa dzheniseiho nga ngomu ha tshitori, fhedzi zwine zwa engedza mafhungo ane a ita uri muvhali a pfesese.

Nga murahu ha u vhala bugu lwa vhuvhili, ndo ñiwana ndi tshi khou vhala ndi tshi dovha tshitori, ndi tshi takadzwa nga ñila ine vhutshilo ha vhabvumbwedzwa ha vha hu tshi khou vhambedzwa na ha vhañwe, na nga ñila ine ha khou ñumanywa ngayo na u elela na mudzedze wa tshitori.

Mushumo wa ñhogisiso we muñwali a ita u vhonele kha nganetshelo ya tshitori. Ndi zwa vhukuma ndi tshinetulusi na tshidzinzi tsha mihumbulo tshine u nga si sendele kule natsho.

Musenguludzi: R Manngo

5. ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI

Vhulapfu ha zwibveledzwa zwipfufhi zwa vhudavhidzani'

Tshivenda LH 100-120 maipfi

Tshivenda LeT 80-100 maipfi

Tshivenda LeV 60-80 maipfi.

5.1 KHUNGEDZELO

Khungedzelo ndi ndila ya u anadza bindu kana tshumelo ine muthu a i nekedza. Muñwali wa khungedzelo u fanela u londa zwi tevhelaho:

- U tũtũla dzangalelo la vharengi.
- U tũtũshedza na u ita uri vathu vha fune tshibveledzwa.
- U livhisa kha tshigwada tshikene tsho tiwaho (vhaswa, vhaaluwa, vha shumaho na zwiñwe.)
- U fanela u tũtũwedza na nga u shumisa tshivhalo tsha vha shumisaho tshibveledzwa tshenetsho.
- U fanela u kona u shumisa luambo lwa u fhuredzela.

Tsumbo ya khungedzelo

LUVHOLA FHETHU HA U AWELA

Vho neta nga mushumo wa ñwaha woñhe?

- Kha vha ñe vha netuluwe fhano Luvhola.
- Vha songo ña vho fara tshithu, ri ñifhelwa nga u vha ñea tshumelo.
- Ro no wina tshipuga luraru tsha u vha vhomakone.
- Ri vhomasithesele kha zwi tevhelaho:
 - Minyanya
 - Vhudzumbamo ha vhavhingani vhaswa
 - Dzikhonfarensi
 - Tano la zwa sialala

Riñe ra balelwa u vha thusa ri vala bindu lañshu. Mitengo yashu i tou kokovha fhasi.

Ri wanala heneffha thavhani ya Luvhola kha la Luvhola.

U ñivha zwinzhi vha nga ri kwama kha:

(015) 234 8987/8/9 kana 096 453 0000 kana luvhola@yahoo.com

LUVHOLA LUVHOLA LUVHOLA LUVHOLA

5.2 FUŁAYA

Fułaya ndi zwibambiri zwo gandiswaho zwa siaṭari liṭhihi zwine khakwo ha vha ho itwa khungedzelo nga ha vhuṭambo, tshumelo kana zwibveledzwa zwa thengiso. Fułaya dzi anzela u shumiswa nga vhoramabindu vhaṭuku vhane vha khou aluwa Vhunga zwa u dzi bveledza zwi sa tou ḡura nga maanda. fułaya dzi fhambana na burotsha ngauri dzone dzi vha na siaṭari liṭhihi fhedzi, nahone a dzi vhi dzo khavhisiwa kana u itwa na

Zwifanyiso na dziembulemu. Fułaya a dzi kombetshedzwi u bveledzwa nga mivhala-vhala yo fhambanaho, ngeno burotsha dzi tshi kombetshedza u nakiswa na u bveledzwa nga ngila i ḡuraho.

Ndivho ya fułaya ndi:

- U kunga
- U ṭuṭula dzangalelo
- U nea nḡivho kana pfunzo
- U ṭuṭuwedza muthu u dzhia vhukando

Tsumbo ya Fułaya

VHENGELE LA PRINCE LI KHOU VULA SOWETO

Khushumusi yo swika, khushumusi yo vha swikela vhukati ha ṛwaha. Yashu khushumusi i ḡo ḡa luvhili kha ṛwaha.

Vhathu ro pfa zwililo zwavho.

Zwe ra vha ri tshi khou zwi lila zwo sendela. Mafhungo a takadzaho asiano. Vhengele laṣhu li funeswaho la Prince, lo vhandamela. Li ḡo vula fhaḷa muḡini wa Soweto. Vhengele ili li khou vula li na zwipeshala zwi mangadzaho. Thundu dzoṭhe vha ḡo dzi wana nga hafu ya mutengo vho u ḡowelaho.

Ḋuvha la u vula: 30 Lara 2018

Tshifhinga: 10H00 u swika 21H00 Vharengi vha fumi vha u thoma vhane vha ḡo vha vho renga zwithu zwa mutengo u linganaho kana u fhira R500, 00 vha ḡo newa luṭingothendeleki lwa mahala.

5.3 PHOSIṬARA

Phosiṭara ndi ngila ya khwiṇesa ya u vhambadza zwithu zwa ndeme nga ngila ya u zwi ṛwala kana u zwi gandisa kha mabambiri mahulwane ane a nga tou nambatedziwa fhethu ha nnyi na nnyi. Nga nḡa ha u vhambadza, phosiṭara i a vha i tshi pfukisa mulaedza/ngivhadzo, thambo kana fulu.

Phosiṭara i nga vha na tshifanyiso kana i sa vhe na tsho.

Phosiṭara yavhuḡi i fanela u:

- kunga maṭo a muvhali
- u vhalea naho muthu a songo tou sendelesa tsini
- sa vha na mafhungo manzhi
- pfufhifhadzwa nga zwiga zwi re na ndeme
- vha na zwidodombedzwa zwa muthu ane a nga kwamiwa **Tsumbo:**

- dzina na nomboro ya lutingo

Tsumbo ya phosiṭara

KHONIFERENTSI YA LIFHASI YA TSIVHUDZO NGA HA DWADZE LA HIV/ AIDS

Vhadzudzanyi: Tshigwada tsha Treatment Action Campaign na Muhasho Wa Zwa Mutakalo

Fhethu: Tshitediamu tsha Thohoyandou

Duvha: 16 Nyendavhusiku 2018

Thero: Masiandaitwa a tshitshili tsha eidzi

Vhaambi:

- Muphurofesa, MT Muḷazwivhisi: (Yunivesithi ya Venda)
- Dokotela RC Mudzanani (Yunivesithi ya Johannesburg)

Khoniferentsi iyi i ḍo dzhenelwa nga vhathu vho fhambanaho na vhane vha khou bva kha mashango a SADEC.

Phanda nga mutakalo wavhuḍi phanda!!!

5.4 MASIA NA NDAELA

Ri shumisa masia musi ri tshi laedza muthu uri a nga swikisa hani fhethu. Ra shumisa ndaela kha u tšalutshedza uri zwithu zwi itiswa hani. Musi ri tshi laedza ri shumisa jimudi la ndaela. Ni tshi nea ndaela /masia ni fanela u pfufhifhadza nahone no bvela khagala. Izwi zwi fanela u nwalwa hu na ndunzhendunzhe. Kalani zwickhala nga ndila i re yone. Arali hu khilomitha dza fumi kha dzi vhe dzenedzo. Laedzani nga zwithu zwihulwane zwi sa sudzulusei sa tshikolo, kereke, na zwiñwe.

Tsumbo ya masia

Ndila ya tsinisa ya u bva tshiitshini tsha bisi na u ya banngani.

Ni tshi tou bva tshiitshini ni ye mondeni. Ni do mbo di dzhena kha bada khulwane. Ni mbo di tou longondo nga yeneyo bada u swika hune na do wana robotho. Henefho ni khonele mondeni ni dzhene kha tshitarata tsha Dada, ni tshimbile u swika mithara dza madana matanu ni do wana mafhande a T. Ni pfuke zwiitara zwiraru ni do kona u wana giratshi, ni tshi tou i fhira ni do wana kereke i kha tshanda tshaua. Phanda ha kereke hu na mafhande a T, ane na fanela u tevhela tshitarata tsha Sadama. Ni tshimbile mithara dza 100 ni do wana bannga i kha tshaua tshanu.

5.5 DAYARI

Dayari ndi bugu ine muthu a rekhoda zwiitei zwa vhutshiloni hawe zwine a vhona zwi zwa ndeme khae. Muthu a nga nwalwa na vhuipfi hawe nga ha nzulele kana nyimele.

Dayari i tea:

- u sumbedza duvha la zwiitei zwo nwalwaho.
- u nwaliwa kha vhuimo ha muthu wa u thoma.
- u bvisela khagala vhuipfi na nyanyuwo.

Tshitaela tshi songo vha fomala.

Ni fanela u dzhiela nzhele zwi tevhelaho musi ni tshi nwalwa dayari:

- Ni nwale datumu.
- Ni shumise muthu wa u thoma.
- Ni bvisela vhuipfi hanu kha bammbiri.

Tsumbo ya dayari

Musumbuluwo, 23 Luhuhhi 2018

Khotsi anga vho mmbidzela kamarani yavho zwenezwi mme anga vha kha ḡi tou bva u ṭuwa. Vha ri ndi fanela u ḡa ḡuvha ḡiṅwe na ḡiṅwe nda adzela mmbete wavho. Ndi tshe ndo ima vha mbo ḡi ntsukumedzela kha mmbete vha n... A vho ngo nndonda ndi tshi vhea mukosi wa vhuṭungu.

Tshe vha amba ndi uri 'wa tou zwi munyu, wo fa.

Ḳavhuvhili 24 Luhuhhi 2018

Mme anga vha khou bva. A vha ḡivhi uri vho ntsia khakhathini. Heḡi ḡiduna ndi a ḡi vhenga. Hone ndi khotsi anga vha vhukuma shu? Ḳo vula vothi...

5.6 GARAṬA YA THAMBO

Vhunga na dzina ḡi tshi tou ḡibula, garaṭa ya thambo mushumo wayo ndi u ramba. Vhathu vha nga rambelwa zwithu zwo fhambanaho sa vhuṭambo ha mabebo, munyanya wa mbingano, vhuṭambo ha zwa pfunzo, na zwiṅwe. Mafhungo mahulwane ndi u dzhiela nṯha tshivhalo tsha maipfi tsho lavhelelwaho uri a songo vha maṭukusa kana manzhisa.

Thambo I nga angaredza zwi tevhelaho:

- RSVP (vha humbelwa u fhindula)
- Kuambarele
- Tshitaela na thouni
- Nyimele I ḡo sumbedza arali zwi fomala kana zwi si fomala
- Mafhungo o fhelelaho a si a ndeme.

Tsumbo ya garaṭa ya thambo

Kha vha ǀe vha takale na riṅe. U vha hone havho vhuṭamboni ha u pembelela

MARANDELA SINGO kha u vuledza hawe pfunzo zwi ǀo vha zwa ndeme kha riṅe. Zwododombedzwa zwa vhuṭambo zwi nga ṅḽila i tevhelaho:

Duvha: 2 Shundunthule 2018

Fhethu: Holoni ya lushaka ya Mutale

Tshifhinga: Iri ya 10

Kuambarele: Ku si kwa fomaḽa

RSVP: Livhuwani kha 082 999 3322

Shandukani kha 083 777 4564

LWENDO LWO VULEDZEA

MIFHULULU MIFHULULU MIFHULULU MIFHULULU

5.7 GARAṬA YA POSWO

Garaṭa ya poswo na tshipiḽa tshṭuku tsha u ṅwalela: hezwi zwi amba uri mafhungo ane a ǀo ṅwaliwa khayō a ǀo vha mapfufhi.

- Garaṭa ya poswo I fanela u vha na mafhungo mapfufhi.
- I fanela u vha na thouni isi ya fomaḽa
- I fanela u vha na ndumeliso /theshano na dzina ḽa murumeli.

Hu na ṅḽila nnzhi kana dzo fhambanaho dzine vhathu vha dzi shumisa kha u rumela milaedza yo fhambanaho fhethu kana kha zwithu zwo fhambanaho. Hone-ha edzonu pfa uri garaṭa ndi mini:

- Garaṭa ya poswo ndi garaṭa ine ya shumiswa kha u rumela milaedza nga poswo.
- Mulaedza u rumelwa nga garaṭa heyi u si na fulobo.
- Ndi garaṭa yo itwaho hu na ndivho ya uri i nga shumiswa nga yone iṅe sa mulaedza wo tou poswaho.
- I nga vha gararaṭa ṭhukhu i re na tshifanyiso kha ḽiṅwe siaṭari ngeno kha ḽiṅwe hu tshikhala tshine khatsho ha ṅwalwa mulaedza
- I nga vha garaṭa ya masiaṭari mavhili ḽiṅwe ḽi ḽa tshifanyiso ngeno ḽiṅwe ḽi ḽa ḽiresi na tshiṭemembe.

Minwe ya mishumo ya garaṭa ya poswo asiyi:

- U rumela milaedza mipfufhi.
- U ramba.
- U fhululedza.

- U humbudza.
- U tamela mashudu.
- U ũũwewedza na zwiĩwe.

Tsumbo ya garaŵa ya poswo

TSHIŦEMMBE Kha khonani yanga Rudzani Afha ndi tama u livhuha khonani na mashaka kha u ntikedza. Ndi livhuha thuso ya masheleni na mihumbulo nga tshifhinga tsha munyanya wa khaladzi anga Wavho Funanani	Rudzani Manngo PO Box 585 Shayandima 0927
---	---

5.8 U DADZA FOMO

Shango line ra khou tshila khalo ndi shango line la toda ri tshi dadza fomo kha vhunzhi ha zwithu zwine ra vha ri tshi khou zwi toda. Ndi kha dzenedzi dzi fomo dzine ra wana vhuvha ha muthu ho dodombedzwa.

Tsumbo ya fomo ya u humbela mushumo:

A. POSWO YO KUNGEDZELWAHO	
Tshiimo tshine tsha khou humbelwa (sa) Thoho ya tshikolo tsha Mbilwi	Muhasho we tshiimo tsha kungedzelwa khatsho: Muhasho wa Pfunzo ya Mutheo
Nomborondaula (sa kha khungedzelo) 2012/045	Arali vha newa mushumo vha nga thoma lini KANA vha nga shuma lwa u onesa lwa tshifhinga tshingafhani kha mutholi wavho wa zwino? 01 Thangule 2018
Ndivho ya u humbela mushumo (Kha vha n'wale mafhungo mararu)	U bveledza luambo lwa Tshivenda. U fhat'a na u vhulunga mvelele ya Tshivenda. U alusa vhukoni ha u vhala Tshivenda.
B. ZWIDODOMBEDZWA ZWA VHUÑE	
Tshifani	Tshikota
Madzina	Thendo, Mangalani
Nomboro ya vhuñe	9509110354080
Murafho	Murema
Mbeu	Tshiduna
Vha na vuholefali?	Hai!
Vha mudzulapo wa AfrikaTshipembe?	Ee!
Arali i hai, vha wa lushaka lufhio?	A zwi todoi

C. RI VHA KWAMA						
Luambo lu no takalelwa kha vhudavhidzani?		Luisimane				
Nomboro ya luŋingo nga tshifhinga tsha mushumo		015 970 4250				
Nḡila ya vhudavhidzani		Poswo	imeji X	fekisi		
Zwidodombedzwa zwa vhudavhidzani (zwa afho nṱha)		<u>thendo@yahoo.com</u>				
D. DZINDALUKANYO						
Dzina la Tshikolo / Thekhihikha College	Pfunzo dza nṱhesa	Nwaha				
Yunivesithi ya Venḡa	BA	1990				
Yunivesithi ya Kapa	MA	2001				
Ngudo dza zwino (Tshiimiswa na ndalukanyo): PhD, Yunivesithi ya Limpopo						
E. TSHENZHEMO YA MUSHUMO ⁵ (A vha litshe arali vho ṅekedza kharikhulamu vithae)						
Mutholi Wa zwino	Tshiimo zwino Nwedzi	U bva		U swikela		Ndivho ya u tutshela mushumo
		Nwaha	Nwedzi	Nwaha		
Muhasho wa Pfunzo	Mudededzi	Phando	1991	Fulwi	2002	Nyaluso
Muhasho wa Pfunzo	Thoho ya muhasho	Fulwana	2002	Fulwi	u swikela zwino	Nyaluso
Arali vho vhuya vha tholwa kha tshumelo dza lushaka kha vha sumbedze arali hu na zwine zwa ita uri vha si tholwe hafhu.					Ee	Hai
Arali hu ee, kha vha ṅee dzina la uyo muhasho.					A zwi tḡdei	

F. DZINYAMBO (Kha vha ṛwale u lingedza, u kona, u konesa)

Tshivenda	U amba	U konesa
	U vhala	U konesa
	U ṛwala	U konesa
Luisimane	U amba	U konesa
	U vhala	U konesa
	U ṛwala	U konesa
Tshivhuru	U amba	U lingedza
	U vhala	U kona
	U ṛwala	U lingedza

G. THEMENDELO (A vha litshe arali vho ṛekedza kharikhulamu vithae i re na zwidodombedzwa)

Dzina	Vhushaka havho navho	Luṛingo (tshifhinga tsha
JT Mulaudzi	Tṛhoho ya Tshikolo	0159628327
BR Bele	Muraḁo wa Siviki	0159720468
NN Mashavhela	Dokotela wa muṛa	0158902344

Ndi a ana uri mafhungo oṭhe o fhelela na hone ndi one na uri o lulama u ya nga ha ṛḁivho yanga. Ndi a zwi ḁivha uri mafhungo a si one e a ṛetshedzwa

a ḁo ita uri khumbelo yanga i bviswe kana ndi thathiwe mushumoni.

Tsaino: T.M. Tshikota

Datumu: 30 Lambamai 2018

Published by the Department of Basic Education

222 Struben Street

Private Bag X895, Pretoria, 0001

Telephone: 012 357 3000 Fax: 012 323 0601

© Department of Basic Education

website

www.education.gov.za

facebook

www.facebook.com/BasicEd

twitter

www.twitter.com/dbe_sa

120 Plein Street Private Bag X9023

Cape Town 8000

South Africa

Tel: +27 21 465 1701

Fax: +27 21 461 8110